

მემა-შვილი

საუბარი

(ამბროული).

28929

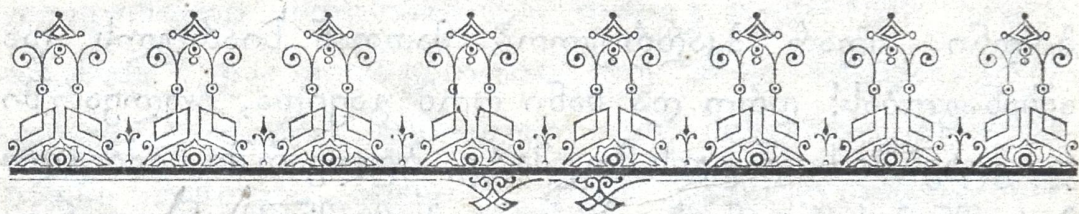
გამოცემული ანდრია სიმ. ბენაშვილის მიერ.

Губернская Типография.

1907

მამა-შვილის საუბარი

(ამ დროული).

ქალაქ ქუთაისში სცხოვრობდა ერთი დარბაისელი, მაგრამ უსწავლელი მოხელე კაცი. მისი შვილი გიმნაზიაში სწავლობდა. იგი იყო მეხუთე კლასში. ერთხელ მამა მაუბრუნდა თავის შვილს და უთხრა: შვილო, შენ გიმნაზიიდან რომ გამოხვიდე, უკეთესია; აბა მითხარი, — რისმაქნისია შენთვის გიმნაზია, რას აკეთებ იქ და ან რა შვილი გამოხვალ იქიდან? შვილმა ამახედ უპასუხა: გიმნაზიიდან გამოვალ ნასწავლი კაცი... კიდევ რაღაცა უნდა ეთქვა, მაგრამ მამამ სიტყვის თქმა აღარ აცალა და განაგრძო თავისი სიტყვა: არა, შვილო, მე რომ შენ გიმნაზიაში გაგზავნე, მეგონა კაი კაცი გამოხვიდოდი, მაგრამ... არ გავიდა დიდი ხანი, რომ შენ იქ პაპიროზის წევას შეეჩვიე; რაწამს ჩაგაცვი გიმნაზიური მუნდირი, რაღაც კოხტაობა, უკადრისობა და ამპარტავნობა დაგეტყო; უწინ რომ ღარიბ და საწყალის შვილებთან სთაბაშობდი და ერთობოდი, ეხლა ისინი ათვალწინებული გყავს და თუ შენსავით მუნდირში არ არიან გამოწყო-

ბილნი, აღარ ჰკადრულობ მათთან სიარულს და ამხანაგობას! დრო და ხანი რომ გავიდა, ბულვარში და ქუჩებში სიარულს მოუმატე; ბულვარში სიარულს ბარიშნების გაცნობა მოჰყვა, ბარიშნებთან გაცნობას,—მათთან არშიყოფა; არშიყოფას—საკანდიტეროში სიარული; საკანდიტეროში სიარულს კიდევ... აქ პატარახანს კიდევ შესწყვიტა სიტყვა და მერე ამ ნაირად განაგრძო: აბა მითხარი, შვილო, რაში ჰხარჯავ იმდენ ფულს, რამდენსაც მე, ან დედა შენი გაძლევთ, როდესაც კი გვთხოვ? სადილს სჭამთუ არა, მაშინვე წახვალ და დაიკარგები ხოლმე; ხშირად შუალამისას ბრუნდები სახლში. სად დასდიხარ, ვისთანა ხარ, რას აკეთებ, აბა თუ როდისმე გამაგებინე! როდესაც კი გკითხე ამის შესახებ, მიპასუხებდი ხოლმე: ბალანაკი აღარა ვარ, რომ თქვენს ჭკვაზედ და სურვილზედ ვიარო; მე ეხლა მოქალაქე ვარ. მე ამაზედ აი რას გიპასუხებ, შვილო, მართალია, მოქალაქე ბძანდები, ბალანა აღარა ხარ, მაგრამ ყოველი ჭეშმარიტი მოქალაქე ყოველ დღეს თავისთავს ანგარიშს უნდა აძლევდეს: რას ჰშვრება, რას აკეთებს და საქციელი მისი სასარგებლოა, თუ მაზნევარი. გარდა ამისა, ნუ დაგავიწყდება, შვილო, რომ შენ ისევ მე მაზიხარ კისერზედ; შენი შენახვა, შენი მოვლა, ჩაცმა-დახურვა, ჭამა-სმა, აბა მითხარი, რამდენად მიღირს? იმ დღეს დედაშენი შენთვის საშალვრეს ყიდულობდა, უნდოდა ეყიდნა არშინი ორმანეთიანი, მაგრამ შენ არშინი ექვსმანეთიანი

დიაგონალი ამოიჩიე და თანაც დედაშენს ძალას
ატანდი და ეუბნებოდი: თუ ამას მიყიდი, ხომ
კარგი, თუ არა და—სულ არ მინდაო. წარსულ
ხანში შენთვის ფეხსაცმელებს ვყიდულობდი; მინ-
დოდა მეყიდნა მკვიდრი—მაგარი და იაფ ფასიანი,
მაგრამ შენ დაიწუნე ხუთმანეთიანი და აირჩიე
ახალმოდური ფეხსაცმელი, რომელშიაც მიმაცემინე
რვა მანეთი. მე უბნები, მოქალაქე ვარ, ბალანა აღარა
ვარ. იყავი, შვილო, მე არ გიშლი; მე მხოლოდ
ამასა გთხოვ: შენის მოქალაქობით, შენის ვაჟკაცო-
ბით მე ნუ შემაწუხებ, შედი ჩემს მდგომარეობაში.
ის შემოსავალი, რომლითაც მე მთელი ოჯახი უნ-
და შევინახო და ვასაზრდოვო, თითქმის შენ გინდა
შთანთქა, გინდა რომ მე მხოლოდ შენი პირადი
მოთხოვნილება დავაკმაყოფილო და ამისთანა საქ-
ციელი განა პატიოსნურია?! გარდა ამისა, ხშირად
გითქვამს: ნასწავლი, განათლებული მოქალაქე ვარ.
მე ძლიერ მაკვირვებს შენი მჯელობა და ამას გი-
პასუხებ: თუ ნასწავლი ხარ, რატომ არ შეიგნე და
არ მიჰხვდი, რომ აღამიანს ძვირფასი ტანისამოსით
და „ზიზილ პიპილებით“ კი არ უნდა მოჰქონდეს
თავი, და სხვას ამით კი არ უნდა აწონებდეს თავს,
არამედ თავის კარგის კაცობით. მერწმუნე, რომე-
ლი ყმაწვილი კაციც ტანთსაცმელით კოხტაობს და
ამპარტაუნობს, იგი ემსგავსება იმ ყალბ „ბარიშნებს“
რომელნიც ყოველ დღეს ფერუმარით იგლისებიან
და ხშირად ახალმოდურ ტანთსაცმელით იპრანჭე-

ბიან (მათი ქმრები და მამები კი გახუნებულ პალ-
ტოთი ან ჩოხით დარბიან) ეგებ ამით თივი მო-
ვაწონოთ ვისმეს, ან თვალები დავუბრმაოთ ჩვენს
კავალრებსაო. იქნება გაჰკადნიერდე და ესაც მითხ-
რა მე: შენ, მამაჩემო, რაკი გამაჩინე, მოვალე ხარ
შემინახო და მასაზრდოვო. კი, ჩემო შვილო, მე
მოვალე ვარ შეგინახო, მოგიარო, გასაზრდოვო,
მაგრამ ესაც არ დაგავიწყდეს, რომ ყოველი ადა-
მიანი ზნეობრიულად მოვალეა, ჰქონდეს მას ადა-
მიანური გრძნობა, შეცოდება, შებრალება და
სხვისდამი პატივისცემა. შენ კარგად იცი და ჰხე-
დავ, რომ შენ ყოველმხრით ჩემზედ უკეთესად
სცხოვრობ: საჭმელი, სასმელი, ჩაცმადახურვა, თ-
ვისუფლად გავლა-გამოვლა და სხვა და სხვა ჩემზედ
უკეთესი გაქვს. მერე აბა დაეკითხე შენს თავს,—
ვისი უნარით?—ჩემით. მაშ თუ მე შენზედ ვზრუ-
ნავ, მე ვიკლებ და შენ გაძლევ, განა შენ, როგორც
ადამიანს, იმდენი გრძნობა არ უნდა გქონდეს, რომ
პატივისცემით, ხატრით და თავაზიანობით მომეპყ-
რა?!.. მამამ განაგრძო. ერთხელ მე, შენოდენა რომ
ვიყავი, ზაფხულის დღეს სიცხეპაპანაქებაში მინდვ-
რად მივდიოდი. უწყლო ადგილი იყო; წყალი
საშინლად მომწყურდა; დავინახე, რომ მინდორში
მომკელნი ყანას მკიდნენ. გავუხვიე იმათკენ და
წყალი ვსთხოვე. ერთმა მუშათაგანმა წყლის მაგიერ
მაწონი მომიტანა და მითხრა: ეხლა შენ, გეტყობა,
ძლიერ გეწყურება და ბევრი წყლის დალევა გაწ-

ყენს; აი ეს მაწონი შეხვრიბე და სიმწყურვალე დაგიდგება. ეს თავაზიანობა და ჩემდამი გულკეთილობა იმდენად აღიბეჭდა ჩემს გულში, რომ დღესაც მე იმ კაცს სასოებით ვიგონებ და მზად ვარ ერთი ხუთად გადავუხადო მისი გულკეთილობა. თუ ერთმა ადამიანურმა გულკეთილობამ ჩემში ამისთანა გრძნობა გამოიწვია, მშობლებზე რაღა ითქმის შვილების მხრით? მაგრამ არა, შვილო, თქვენ იმ გიმნაზიაში ეს ადამიანური გრძნობაც დაჰკარგეთ! აი ამისთვის მე მსურს გამოგიყვანო იმ წყეულ გიმნაზიიდან, რომელშიაც მთლად წაგიხდინეს ადამიანური ბუნება, თუ რაღაცა ჯანდაბაა!

რას ამბობ, მამა ჩემო, შენ რეტრგრადი ჰყოფილხარ, შენ სწავლა განათლებიმი წინააღმდეგი ჰყოფილხარ, შენ არა გრწამს მეცნიერება, პროგრესი! აბა, დაუკვირდი, გიმნაზიიდან, ან, საზოგადოდ, სასწავლებლებიდან არ გამოდიან დოქტორები, ვექილები, მოხელენი, მასწავლებელნი, ინჟინერები და სსვ. და სხვანი? ეს განათლებული ელემენტი რომ არ იყოს, რა ეშველებოდა ქვეყნიერებას? ქვეყანაზედ ხომ ისევ სიბნელე და ბარბაროსობა გამეფდებოდა!.

ეჰ, შვილო, მე ერთი გაუნათლებელი კაცი ვარ და საგანს ვსჯი ჩემის დაკვირებით და პრაქტიკულის მხრით. კარგია, შვილო, ნასწავლი კაცები: ექიმი, ვექილი, მასწავლებელი, მოხელე და სხვ., მაგრამ რომ დაკვირვებივარ ცხოვრებას, არ-

ცერთი თავის მოვალეობას პირნათლად არ ასრულებს; ყველა შენმიერ ჩამოთვლილი ნასწავლნი თავის „მე“ — ს ემსახურებიან და მას უკმევენ გუნდრუქს. აბა ყური დამიგდე, შეილო, და ჩემი — უსწავლელ კაცის — მჯელობაც მოისმინე. შენ ამობ, გიმნაზიიდგან დოქტორები გამოდიანო. დოქტორები კი გამოდიან, მაგრამ ქვეყნის მცარცველებად და მგლებად თუკი იქცევიან, ის რაღა ნასწავლი დოქტორია! წარსულ წელში ქ. ქ-ში ერთი შეძლებული კაცი გახდა ავად. (შენიდეგი) ქუთათურმა ექიმმა-ქირურგმა ვერ იკისრა მისი წამლობა. შეძლებულმა კაცმა მოიკითხა რუსეთიდგან ერთი ექიმი ქირურგი. იგი ჩამობრძანდა ქუთაისში ექვსი ათას მანეთად. კიევიდგან ქუთაისში მისვლა-მოსვლაში ექვსიათასი მან. მიიღო მეთქი. მერე, რა გააკეთა? მოკვდა შ-რი, მისი ექვსი ათასი მან. ჯიბეში ჩაიდვა და გაუდვა გზასა. ეს კიდევ, ვსთქვათ, არაფერი, სამწუხარო ის არის, რომ როდესაც ერთი დღით ქუთაისში დარჩა, მასთან მივიდნენ საექიმოდ ავადმყოფნი, მაგრამ თვითეული ორთუმან ნაკლებ არ მიიღო. ვისაც ჰქონდა, მისცა, ვისაც არა და... კიდევ გეტყვი, შეილო, უარესს. ვსთქვათ ეს ექიმი უცხო ქვეყნის შეილი იყო და ნაკლები გრძნობა ჰქონდა ჩვენდამი. სხვა მაგალითს გეტყვი და ბევრსაც გეტყოდნი, მაგრამ ცოტაც კმარა. დიდხანი არ არის, რაც ჩვენში ჩამობრძანდა ერთი ექიმი. იგი მწერლობაშიც აღიარებდა, რომ ცარცვა-გლეჯვა

და გაღვლევა შეუნდობელი ცოდვანო. თავადებს, აზნაურებს, მღვდლებს და მოხელეებს მცარცველ მგლეჯველად ასახელებს. მერე თვითონ როგორი-ღაა? ცხოვრობს მდიდრულად, ფუფუნაობაში და ნებივრობაში. მარტო სახლის ქირად იხდის ას თუმანს. მერე რა საშუალებით? ერთხელ ეს ვაჟბატონი ერთ ოჯახში მიიწვიეს ავადმყოფის სანახავად. მოჰხდა ისე, რომ იმ ოჯახში სამი ავადმყოფი ინახულა. ერთი იმათგანი უნუგეშოდ დასტოვა, მოკლედ უთხრა: არაფერი გეშველებაო; მეორეს და მესამეს რეცეპტები ჩააბარა. „უნუგეშო“ დიდ ნუგეშს მოელოდდა მისგან და წინადვე ხუთი მანეთი გამზადებული ჰქონდა. „უნუგეშომ“ ხუთი მან. მისცა, მეორემ და მესამემ—სამ-სამი მანეთი. ეს თავისი „მოვალეობა“ შეასრულა ოც წუთში. ჩაიღვა ჯიბეში თერთმეტი მან. და გაუდგა ფაიტონით გზას.

მესამე მაგალითსაც გეტყვი (ბევრსაც გეტყვოდი, მაგრამ კმარა.) ს. ქვემო ქვიტირში, რომელიც მდებარეობს ქუთაისიდან ექვსი ვერსის მანძილზედ, ერთ ახალგაზდა გლეხს ცოლი გაუხდა ავად. გლეხი მივიდა უკვე შეძლებულ და გამდიდრებულ ნამდვილ ბურჟუა—ესკულაპ ექიმთან და სთხოვა ავადმყოფის ნახვა. ექიმმა მოსთხოვა თოთხმეტი მან. და ფაიტონი. გაჭირვებულმა გლეხმა შეაძლია შვიდი მან. და მუქთად ფაიტონი. ეხვეწა, ემუდარა და თანაც ეფიცებოდა, რომ მეტი შეძლება არა მაქვსო, მაგ-

რამ გულით-გრძნობით გაქვავებულმა ექიმმა არც შეისმინა, არც შეიცოდა და არც შეიბრალა. უნუგეშოდ გაისტუმრა ის ღარიბი გლეხი, რომელმაც შესთავაზა ფაიტონი და შვიდი მანეთი ფული.

დავანებებ, შვილო, თავს ექიმებს და ახლა მოხელეებზედ გიამბობ, მაგრამ მოკლედ გეტყვი და სიტყვას არ გავაგძელებ. ყური დამიგდე, ერთ კითხვას მოგცემ და თუ შენ არა, მევე მოგცემ პასუხს „ჩინოვნიკებმა“ რად იციან „ზავტრა“? პატარახანს შეჩერდა და შეიღმა რომ ხმა არ გასცა, მამამ განაგრძო. იმათი „ზავტრა“ შენი ჯიბეა; თუ ჯიბეს დასაქმებ, ასრულდება „ზავტრა“, თუ არა და— არა! მათ ხელში, საზოგადოდ, თავის დღეში თავის დროზე საქმე არ გაკეთებულა და არც გაკეთდება, თუ შენ შენს ჯიბეს ხელი არ მოუფათურე, მორჩა და გათავდა!

შენ მეუბნები, შვილო, რომ სასწავლებლები რომ არ იყოს, „ადვკატები“ არ იქნებოდნენო. მე გიპასუხებ: ვექილი ჩემო შვილო, საჭიროც არის და სასარგებლოც, თუ თავის მოვალეობას პირნათლად ემსახურება: მართალს ესარჩლება და მტყუანს ეწინააღმდეგება; კეთილს მხარს უჭერს და ბოროტს სდევნის. აბა მითხარი, ბევრია ჩვენს ქვეყანაში ამისთანა ვექილები? საზოგადოდ ჩვენს ვექილებზედ გაგიგია როდისმე ხეირიანი სიტყვა, რომ მათზე მე გითხრა სახეირო? შენც დაჯერებული ხარ ამაში, რომ ვექალები ფულს უფრო ემსახურებიან, ვიდრე

სიმართლეს. მეტადრე შენს გიმნაზიიდგან „გამომ-
ცხვარი ვეჭილები“ სათოკემ რომ ფული მისცეს.
იმასაც ვეჭილად დაუდგება და ყოველ საშუალებას
იხმარს გაამტყუნოს ის კაცი, რომელიც თავით-
ფებებაამდე ალაღმართალია. რად მინდა, ან რას-
მაქნისია იმისთანა ნასწავლი ვეჭილი, რომელიც
ფულის გულისთვის მართალს გაამტყუნებს და
მტყუანს გაამართლებს? ეჰ, შვილო, შენ არ დაგი-
ფიცავ და მე ჩემზედ ვიტყვი: ამდენი ღმერთმა მე
მიშველოს, იმ შენს გიმნაზიიდგან გამოსულს ნას-
წავლს ვეჭილებს გაემართლებინოთ იმისთანა პირე-
ბი, რომლებიც „მიწას ამძიმებენ და ჰაერს აფუჭე-
ბენ“. აქაც ერთ მაგალითს გეტყვი: ჩემს სოფელში
ერთმა მოხუცმა მღვდელმა ფული ასესხა თავის მე-
ზობელს. ვადა გავიდა და მსესხებელმა ფული არ
ჩააბარა მღვდელს. დიდხანს ადროვა მღვდელმა და
ბოლოს, რომ აღარა ეშველა რა, ადგა და უჩივლა
სასამართლოში. სასამართლოში დააბარეს მღვდე-
ლიც და მოვალეც. მღვდელი გამოცხადდა, მოვალე
კი არა. საქმის გარჩევის დროს მოხუცი მღვდელი
წარდგა მსაჯულის წინ თავის შვინდის ჯოხით
(უწინდელმა მღვდლებმა ხელში შვინდის ჯოხის
ტარება იცოდნენ) მოვალე არსად სჩანდა. ამ დროს
წარდგა ვილაც „ფრაკიანი“ კაცი და დაიწყო რუ-
სულად „ჟღრუტუნნი“. მღვდელს რუსული არ ეს-
მოდა და არც იცოდა, თუ რაზედ ლაპარაკობდა
ეს „დაუბატიჯებელი სტუმარი“. რომ გაათავა ლა-

პარაკი, მსაჯული მიუბრუნდა მღვდელს და უთხრა თარჯიმანის პირით: ეს კაცი ამტკიცებს, რომ შენ და დ-თვის არ გისესხებია ფულიო (თურმე „ვილაკ“ ვეჭილი ყოფილიყო). მღვდელმა აჰხედ-დაჰხედა ფრაკიანს, გაოცებით და გულუბუყილოდ სთქვა: მე ამ კაცს ვერ ვიცნობ და არც მინახავს ჩემს სიცოცხლეში; ამაზე რა იცის, მივეცი ლ. დ-დს ფული, თუ არა! ან სად იყო იმ დროს, როდესაც ჩემს მეზობელს ფულს ვუთვლიდი ჩემს ფურცლის ქვეშ? (იმის ეზოში ფურცლის ხე იდგა) მსაჯულმა არ შეისმინა მოხუცის საუბარი და უარი გამოუცხადა ანაზღაურობაზედ. მოხუცი მეტად დაღონებული და თანაც გაბრაზებული გამოვიდა სასამართლო დარბაზიდგან და გაოცებული გაჩერდა შენობის ტალანში. ამ დროს დაინახა ის ვეჭილი, რომელმაც ხელი დააბანინა ფულის ანაზღაურობაზედ. ვერ მოითმინა, გაისწორა შვინდის ჯოხი, სდრუზა „ადვოკატს“ ბეჭებში და მიანახა: შე მ-ლო, უსამართლოდ რომ დამაკარგვინე იმდენი ფული, შენ ქრისტიანი ხარ?!. გაბრაზებულ მღვდელს უნდოდა მეორედაც ეთუთქნა ვეჭილისათვის, მაგრამ იქ მყოფთ გააშფელეს. რადგან ბევრნი იქ მყოფთაგანნი კარგად იცნობდნენ მღვდელს, როგორც პატრიარქარულის კაცს, არ უნდოდათ, რომ საქმე სადავიდარაბოდ გამხდარიყო, ზედ მეტი გროშები დაახარჯვინეს მღვდელს და შეარიგეს ვეჭილთან. ამისთანა ჯურის ხალხია ექიმი, ვეჭილი და მოხელე; ამათ

ჯურს ეკუთვნიან, ჩემის აზრით, ინჟინრები, ბობო-
ლა „ვოენები“ და სხვანი. მართალია, სასწავლებ-
ლებიდან გამოდიან ნასწავლი ექიმები, ვექილები
და სხვ., მართალია იმთშორის მცირე ნაწილი
პათიოსნად და რიგიანად ასრულებს, თავის მოვა-
ლოებას, მაგრამ უმეტესი ნაწილი მათგანი—და
გაცილებით უმეტესი—არის მცარცველი, მგლეჯ-
ველი და პირადი ინტერესების თაყვანისმცემელი.
და არა სინიდიის, პათიოსნების და სიმართლის
დამცველი. ამნაირმა მამის მჯელობამ შეილი პა-
ტარახანს შეაფიქრიანა, მერე კი ამოიღო ხმა და
დაიწყო ლაპარაკი.

მაშ, მამა ჩემო, როგორც შენი ლაპარაკიდან
სჩანს, სწავლა მეტი ბარგი ყოფილა კაცობრიობი-
სათვის და რაკი ეს ასეა, სასწავლებლებიც, (რო-
მელიც უნდა იყოს, სულ ერთია) საიდგანაც ნას-
წავლნი გამოდიან, მოსპობის ღირსნი არიან, რად-
გან იქიდგან, როგორც შენ ამტკიცებ, უსარგებლო,
მავნებელი და მცარცველ-მგლეჯველები გამოდიან.
ამისთანა შენი მჯელობა მეტად ახირებულია და
არ შეეფერება ეხლანდელ დროს. კაცობრიობა წინ
უნდა მიდიოდეს და კიდევაც მიდის; კაცობრიობას
პროგრესი უნდა ეტყობოდეს და არა რეგრესი.
აბა მითხარი, მამა ჩემო, რკინის გზები, ტელეგრა-
ფები და სხვა ათას ნაირი მაშინები, რომლებიც
ხალხს საქმის კეთებას უადვილებს; ათასნაირ ავად-
მყოფობის მოსპობის საშუალება და სხვანი და სხ.

ვინ მოიგონა, თუ არა მსწავლელებმა? ამათ რომ ჯერ დაბალ სასწავლებლები და მერე უმაღლესი არ გაეთავებინათ, ხომ კაცობრიობის ცხოვრება ისევ ძველებურად აშმორებული და ამყაპებული იქნებოდა. სასწავლებლებში სწავლას აძლევენ მოსწავლეებს, თვალებს უხელებენ მათ და უკეთეს ცხოვრების გზას უკვლევენ და როდესაც კოდნით და სწავლით მწიფდებიან, მერე თვითონაც გამოდიან ცხოვრების ასპარეზზე, იკვლევენ ცხოვრების გზას და თვისი ნიჭით და ჭკვით ბევრს კარგს რამეს სძინებენ ხალხს. რაც კი ამ ცხოვრებაში საუკეთესო რამეს ვხედავთ, სულ ნასწავლი ხალხის ნაყოფია და არა უსწავლელისა. რამდენიმე ას ვერსს ერთ დღეში გაივლი; რამდენიმე ათას ვერსტზე ერთ წუთში დაელაპარაკები; რამდენამე ას ფურცელ ქალაქს ერთს საათში დაბეჭდავ. ახლა აიღე სამეურნეო და სამრეწველო ნაწილი რამდენი რამ გააუმჯობესა სწავლამ. ამდენი სიკეთე მიუძღვის ნასწავლ ხალხს და მომავალში უფრო ბევრს სიკეთეს მოველით და შენ კი, მამაჩემო, იძახი და ამტკიცებ, — სასწავლებლები რა საჭიროა და ნასწავლნი ტყულა მცარცველ მგლეჯველები არიანო. ეს მეტიმეტია, მამა ჩემო, და შენისთანა კაცზე იტყვიან ხოლმე, ეს კაცი... ამ სიტყვაზე შეჩერდა შვილი და აღარაფერი სთქვა.

მამას ღიმილი მოუვიდა პირის სახეზედ, მიუბრუნდა შვილს და მშვიდობიანის კილოთი სთხოვა:

პატარახანს მომიტომინე, შვილო, სიტყვას მოკლედ გეტყვი და ჩემს საუბარსაც გავათავებ.

მე, ჩემო შვილო, სასწავლებლების და, მაშასადამე, სწავლა განათლების წინააღმდეგი არ ვარ და ღმერთმა დამიფაროს, რომ გავხდე. მე თუ საწინააღმდეგოს ვამოხ, ეს იმიტომ რომ მე შენ არ მომწონხარ და, რომ ვუკვირდები, არც შენი ამხანაგები მომწონან, რადგან, თუ სულ არა, უმეტესი ნაწილი მათგანნი, — შენსავით ქართუშუტები არიან. აქედამ ის დასკვნა გამომყავს, რომ ჩვენი სასწავლებლებიც არ მომწონან, რადგან იქ მოსწავლეები ისე არ იწურთენებიან რომ გამოვიდნენ იმისთანა პირები, როგორებიც შენ დაასურათე. ჩვენ სასწავლებლებიდგან ისეთები არც გამოსულან და არც გამოდიან, როგორებიც შენ ჩამოსთვალე ზევით. აბა ერთი მითხარი, რაც კი რამ სასიკეთო გაკეთებულა ქვეყნიერებისათვის, ჩვენი სასწავლებლის შვილს გაუკეთებია რამე, თუ ყველაფერი შემოტანილია, გადმოღებულია სხვა ქვეყნის შვილის მოგონილია. წარსულ ხანში ჩვენს სამშობლოში ხოლვერა გაჩნდა. იგი მოედო მთელს ჩვენს ქვეყანას. საკმაოდ ბევრი ხალხი იმსხვერპლა. აი ამ დროს რამდენი ქართველი ექიმი ბძანდებოდა და იმათში ერთმაც არ მოიწადინა და არ იზრუნა, რომ შეედგინა მოკლე დარიგება და მიეწვდინა უსწავლელ ხალხისთვის, რომ ხალხს გაეგო, თუ იმისთანა გაჭირვებაში როგორ მოეარნა ოჯახისთვის, ან რა სა-

შუალეზი აეცდინა კაცს თავის თავი ამ უღმრთო სიკვდილისაგან. ეს უბრალო და ადვილი საქმე ვერ გააკეთეს და აბა სხვა რაღა მოვსთხოვო. საზოგადოდ, ჩემო შვილო, თქვენს გიმნაზიაში და სხვა სასწავლებლებში ბევრ რამეს გასწავლიან, მაგრამ იმ „ბევრ რამეში“ ბევრი უსარგებლო და გამოუდგარია. ბევრს იმისთანა რამეს გასწავლიან და დროს გაკარგვინებენ, რომ ბოლოს ცხოვრებისათვის მოუმზადებელი და სრულებით გამოუსადეგარი რჩებით. ამ შემთხვევაში თქვენ ემსგავსებით ბატს. იმ ბატს, რომელმაც ხეირიანად არც სიარული იცის, არც ცურვა და არც ფრენა. სწავლით იმდენად ნასწავლნი ბძანდებით, რომ მხოლოდ ჩემსავით უსწავლელ და უვიც კაცთან ტრაბახობა დაიწყოთ ხოლმე.

მე არ ვიცი, შვილო, მაგრამ გამიგია, რომ სხვა ქვეყნებში ძლიერ დიდი ნასწავლი და გაგებულის ხალხიაო. ეს კიდევ არაფერი, საქმე იმაშია რომ ამ გონებითა განვითარებასთან ზნეობრიული განვითარებაცა აქვსო. თუ ეს ასე, აი „ხალხიც იქ ყოფილა და ქუდიც იმას ჰხურებია“! ამ ზაფხულს ერთი ქართულ წიგნაკი წავიკითხე, რომელშიაც იაპონელების ცხოვრება იყო აწერილი. ერთ ადგილას ამოვიკითხე შემდეგი: იაპონიაში ასეთი წესიაო: სასადილო დარბაზში ან ბაღებში სადილს რომ გაათავებს კაცი, ფულს, რაც ერგება, მაგიდაზე დააწყობს და წავაო. გათენებამდის რომ იქ ეწყოს

იმ ფულს ხელს არავინ ახლებს იმისმეტი, ვისაც იგი ეკუთვნისო. ჩვენშიაც ასეა, შეილო? ჩვენშიაც ნასწავლნი ცოტანი არ არიან, მაგრამ ესენი იმ ზნეობის შალალ ხარისხაიმდე ვერ არიან ასულნი... მაგალითად აგიღებ შენ. დღეს შენც მოჩრიხვებული ნასწავლი „მოქალაქე“ ბძანდები, მაგრამ... რა გითხარი წელან?.. სამწუხარო ის არის, რომ ჩვენს „საპურმარლოდ“ ნასწავლ ხალხს ზნეობრიული განვითარება და განსპეტაკება, თუ მთლად არა, ძლიერ ბევრი აკლია.

ერთხელ ჩვენმა სახელოვანმა, უკვე გახსვენებულიმა ეპისკოპ. გაბრიელმა ქადაგება სთქვა თქვენს კიმნაზიაში. სხვათა შორის აი რა განვიგონე და ვულშიაც ჩამებეჭდა: მსწავლულისათვის სწავლა მჭრელი მახვილია, ხნეობა კი—მაჩვენებელია, თუ როგორ მოიხმაროს მახვილი. თუ ნასწავლ კაცს მარტო გონებრიული განვითარება აქვს და ზნეობრიული კი აკლია, ის მახვილს მოიხმარს როგორც კეთილ საქმეზე, ისე ბოროტზედაც. და თუ კაცს სწავლასთან ზნეობრიული განვითარებაცა აქვს, იგი არასოდეს მახვილს არ მოიხმარს კეთილ საქმის დასათრგუნვად. თქვენ კი (მიუბრუნდა შეილს) შეილო, სწავლითაც დამახინჯებული ხართ და ზნეობრივადაც; არც სწავლა გაქვთ რიგიანი და არც ზნეობა! მაგალითად აგიღებ შენ. ხშირად გამოგია შენგან „ძმობა, ერთობა, თავისუფლება“ — ზეღაპარაკი. იმ დღეს შენს ამხანაგებთან ბაასი გქონ-

და და იძახოდნი: გაუმარჯოს ძმოებას, ერთობას და თავისუფლებასო. მეც მაგას ვიტყვი და გულით მეც მსურს, რომ განხორციელდეს კაცობრიობაში ძმოება, ერთობა და თავისუფლება, მაგრამ ამჟამად კი გეტყვი, ჩემო. შეილო, რომ შენი და შენი ჯურის გვამებისა არაფერი მრწამს შენ და შენი ჯურის ხალხს იქნება ჩემზედ უკეთესად გესმოდეთ, რა არის ძმოება, ერთობა და თავისუფლება, მაგრამ თქვენ ყოველ ადამიანის ამ ზნეობრიულ მხრით დამამშვენებელ „სამებას“ სიტყვით ემსახურებით და არა საქმით; სიტყვით ბევრა ჰყვირით ამ „სამებაზე“, მაგრამ საქმით კი რა მოგახსენო! შენთვის, ჩემო შეილო, „ერთობა“ მაშინ არის, როდესაც სხვის ოფლით გაშლილ სუფრას მოუჯდები და „ვარხალალოს“ იძახი, ან გიტარაზედ „შენ გეტრფი მარად“—ს დასძახი.

შენთვის, ჩემო შეილო, „ძმოება“ მაშინ არის, როდესაც უდარდელად და უზრუნველად შენს „ძმა ბიჭებთან“ უთავბოლოდ და წარამარა დასეირნობ და ერთმანეთს ართობთ ოხუნჯობით და უნაყოფო მასლათით.

შენებურად რომ დავაფარო, „თავისუფლება“ იმაში მდგომარეობს, როდესაც შენს ნებაზედ და შენს სურვილზედ მოიქცევი: გინდა ასდგები, გინდა დაჯდები; გინდა წახვალ კლასში, გინდა არა; გინდა დაისწავლი გაკვეთილს, გინდა არა; კლასში რომ ხანდისხან სტოლზედ დიპლომატიოს დაუკრავთ და

სხვები ცუნდრუკობენ, ღრიანცელს ასტეხავთ და კორიანტელს დააყენებთ, იქნება ამასაც თავისუფლებას ეძახი?!. ან კი თავისუფალი არა ხარ, მა რა ეშმაკია! ხელს არაფერში ანძრევ და გონებას არაფერში ავარჯინებ! აი, რაღაცა ეშმაკია, გაკვეთილები თუ დაისწავლე და ჩააბარე შენს მასწავლებელს, მერე მშვიდობით!.. ხუთი თვის განმავლობაში რომ გაკვეთილი არ გქონდეს, თავისუფლად დაბძანდები და არაფერს აკეთებ. ჭამა-სმა, ძილი-მოსვენება, ჩაცმა-დახურვა, გავლა-გამოვლა, სეირნობა, ტოლბიჭებთან ლაჟღანდარობა, ვეჩერებში ყოფნა, ქეიფი, სიმღერა, დროს ტარება აი შენი ხელობა, ამაზედ მეტი თავისუფლება რაღა იქნება, და შენ, შვილო, თუ ასე ემსახურები თავისუფლებას, აბა მიიხარო, ამისთანა ყოფაში შენ ვინ გაწუხებს, თუ შენ სხვას არ აწუხებ? და თუ შენ სხვას აწუხებ, მაშ თავისუფლება მარტო შენთვის ყოფილა და არა სხვისთვის; მსხვერპლი შენი თავისუფლებისთვის ყოფილა სხვა.

შენის აზრით ჩემო შვილო, ერთობას შენ იმას ეძახი, რომ ჩემი შენი იყოს, და შენი—ჩემი; მაგრამ როგორ მოვათავსოთ, როდესაც მე ჩემის ოფლით და ჩემი შრომით ვიძენ რამეს, შენ კი გუგულივით დაჭფრინავ და იძახი მხოლოდ „გუგუს“ ანკი კაცობრიობაში განა განხორციელდება ამისთანა „ერთობა“, ვიდრე ადამიანი ხორცშესხმული ქმნილებაა?!. აბა, შვილო, ერთ სპარსულ ლეგენ-

დას გეტყვი, შენ მომისმინე და ბოლოს მითხარი: განხორციელდება კაცობრიობაში იმისთანა „ერთობა“, როგორც შენა გაქვს დასახული, თუ ვერა? აი, ვიწყებ ლეგენდას.

ღმერთმა გააჩინა კაცი, ვირი, აქლემი და მაიმუნი. ყველა მათგანს მან მიანიჭა ოც და ათათი წლის სიცოცხლე. ვირმა რომ გაიგო ესა, წარდგა ღმერთთან და მოახსენა: უფალო, რადგან ჩემი სიცოცხლე სულ შრომაში და ტანჯვა-წვალებაში იქნება, გთხოვ მომანიჭო მხოლოდ ათი წლის სიცოცხლე. ღმერთმა აუსრულა ვირს თხოვნა. ეს რომ გაიგო კაცმა, მივიდა ღმერთთან და შეევედრა: უფალო, ის ოცი წლის სიცოცხლე, რომელიც ვირს დააკელი, გთხოვ მე მომანიჭო, ღმერთმა აასრულა თხოვნა. ოც და ათი წლის მაგიერ მიენიჭა კაცს ორმოცდა ათი წლის სიცოცხლე. არც აქლემი დარჩა კმაყოფილი თავის ხანგრძლივ სიცოცხლეზე და იმანაც სთხოვა ღმერთს, დაეკლო მისთვის ოცი წლის სიცოცხლე. ღმერთმა ესაც აასრულა. კაცი წარდგა ღმერთთან და ეს ოცი წლის სიცოცხლეს სთხოვა. ღმერთმა აუსრულა. გაუხდა კაცს სამოცდა ათი წლის სიცოცხლე. ბოლოს მაიმუნიც წარდგა ღვთის წინაშე და იმანაც მოიწადინა მხოლოდ ათი წლის სიცოცხლე. მაიმუნის დანაკლისი ოცი წლის სიცოცხლეს თხოვნისამებრ ღმერთმა ხარბ კაცს მიანიჭა. კაცს გაუხდა ოთხმოცდა ათი წლის სიცოცხლე. ამ ნაჩუქარს სიცოცხლით (ოც-ოცი წე-

ლიწადით) აი რა დაეტყო კაცს: ა) ოცდა ათი წლის განმავლობაში კაცი—ცოცხლობს და ცხოვრობს როგორც კაცი, უზრუნველად და უდარდელად. ბ) ოცდა ათი წლის შემდეგ ორმოცდა ათი წლამდე კაცი მუშაობს, როგორც ვირი. გ) ორმოცდა ათი წლიდგან სამოცდა ათამდე კაცი ისე უფთხილდება თავის მონაგარს, როგორც აქლემი თავის კუზების საკუჭნაოში შენახულს საჭმელს და დ) სამოცდა ათი წლიდგან კაცს აკლდება მუშაობის ძალა ღონე და ენერგია, ცოცხლობს და ცხოვრობს ისე, როგორც მაიმუნი.

ამ ბრძნულ ლეგენდაში იხატება პირველად ისა, რომ კაცი ხარბია და გაუმაძღარი, მეორე—რომ კაცი სხვა-და-სხვა ხნოვანეობაში სხვა-და-სხვა ბუნებრიული მოთხოვნილება აქვს: რაც ყმაწვილისთვის სანატრელია, ის ჭაბუკისთვის სასაცილოა; რაც ჭაბუკისთვის მოსაწონია, ის ხნიერისთვის დასაწუნია. ყმაწვილს სხვა ბუნება და მოთხოვნილება აქვს, ჭაბუკს სხვა, ხნიერს და მოხუცს კიდევ უფრო სხვა. ქვეყნიერობაზედ რამდენია ან ერთი, ან მეორე და ან მესამე. აბა, ახლა გავშინჯოთ,—ამათ შორის დამყარდება იმგვარი ერთობა, როგორც შენ და შენი ჯურის ხალხი გულისძმობენ?

ჩემო შვილო, მომისმინე, მე განვმარტავ,—რა არის ერთობა, ძმობა და თავისუფლება, ეგებ ჩემი მჯელობა მოგეწონოს.

„ერთობას“ მე ვეძახი, ჩემო შვილო; ურთი-

ერთშორის კეთილ განწყობილებას. ავიღოთ მაგალითად დიდი ოჯახი; იმისთანა ოჯახი, რომელშიაც არის დიდიც, პატარაც, ქალიც, კაციც, ნასწავლიც უსწავლიც, სუსტიც და ძლიერიც—ლონიერიც. ყველა ესენი თუ სცხოვრობენ თან ხმობით, სიყვარულით და კეთილგანწყობილობით; თუ ერთი მეორეს არ სჩაგრავს, არამედ თანაუგრძნობს, ე. იგი დიდი პატარას, პატარა დიდს; უსწავლი ნასწავლს, ნასწავლი უსწავლს, ერთმანეთისადმი პატივისცემით არიან, აი ამას ვენახი „ერთობას“. ანუ თანძმობას. ცხოვრებაში — კაცობრიობაშიც ასე უნდა იყოს. „ერთობა“ მაშინ იქნება როდესაც ჩინიანი და უჩინო, მდიდარი და ღარიბი, ძლიერი და უძლური, ნასწავლი და უსწავლი არ ერიდებიან ერთმანეთს და სცხოვრობენ თანძმობით და ურთიერთშორის კეთილგანწყობილებით. და თუ ვინმე თავის ბედნიერებას აშენებს სხვის უბედურობაზე, ან თუ ვინმე სხვის ოფლით და სხვის შრომით მხოლოდ თვითონ ხელს ითბობს და მუცელს იძობს, ეს აღარ იქნება „ერთობა“. იმ დღეს შენ არ იყავ, რომ შენ და შენი ამხანაგები ფაიტონში ისხედით, სეირნობდით და მეფაიტონეს კი ფული არ მიეცით. როცა იმან ფული მოგთხოვათ, თქვენ მიაძახეთ: „ერთობაა“! კარგი ერთობაა, შენმა მზემ, მეფაიტონე მთელ დღეს და ღამეს სიციხეში და სიცივეში ფაიტონზედ იჯდეს, ცხენებს უვლიდეს და ჰვევებდეს, ფაიტონს სცვეთდეს, რომ არსობითი საზრდო იშო-

ვოს, და შენ კი შენი „ძმა ბიჭებით“ მუქთად ისეირნოთ!

თავისუფლება. თავისუფლება მაშინ არის, როდესაც ადამიანი სინიღისიერად ირჯება, შრომობს, საქმეს აკეთებს და ამ სინიღისიერ და პატიოსან შრომას წინ არავინ ელოდება. ანუ: თავისუფლება იმასა ჰქვია, როდესაც ადამიანი ხელშეუშლელად ამ „სამებას“ — (ძმობას, ერთობას და თავისუფლებას) ახორციელებს და ყოველ ღონის ძიებას და საშვალებას ხმარობს, რომ კაცობრიობაშიც განახორციელოს.

ძმობა. აი რა არის ძმობა. ძმობა არის, როდესაც ყველას პატივისცემით ეპყრობი. იესო ქრისტემ სთქვა: „გიყვარდეს მოყვასი შენი, ვითარცა თავი თვისიო“. მოყვასი, ჩემო შვილო, არის ყოველი ადამიანი, რა ეროვნებისა, რა წოდებისა, რა სარწმუნოებისა და რა შეძლებისაც უნდა იყოს. მაშასადამე ყველას პატივისცემით უნდა მოექცე. მისი პიროვნება, მისი ზნეობა, მისი თავმოყვარეობა არ უნდა შებღავლო. მოკლედ რომ გითხრა: ყველას ისე უნდა მოექცე, როგორც გინდა, რომ შენ მოგექცნენ. ზოგიერთ რუსებმა იციან, — როდესაც ქართველს დაინახავენ დაცინვით იტყვიან ხოლმე: „ახ ტი გრუზო“, სომეხი თუ დაინახეს — „ახ ტი არმიანკა“; თათარი თუ დაინახეს — „ახ ტი ტატარინ“ და თუ ურია — „ახ ტი ჟიდ“. ამის მთქმელი, ჩემო შვილო, არც ქრისტიანია და არც ძმობა სწამს!

ეხლა მე შენ, ჩემო შვილო, გიამბე, რა არის ძმობა, ერთობა და თავისუფლება. ახლა შენ დაუკვირდი, ჩაიხედე სულის სარკეში და გულახდილად მითხარი: არის ისეთი „ძმობა“, რომ ყოველი ადამიანი, განურჩევლად ეროვნებისა, წოდებისა, შეძლებისა და განვითარებისა, ისე ექცეოდეს ადამიანს, როგორც უნდა რომ მას მოექცეს?!. არის ისეთი „ერთობა“, რომ ჩინიანსა და უჩინოს, მდიდარსა და ღარიბს, ძლიერსა და უძლურს, ნასწავლსა და უსწავლს შორის იყოს თანხმობა და კეთილგანწყობილება; რომ ერთმანეთს არ სჩაგრავდნენ, ერთმანეთს არ აწუხებდნენ და თავის ბედნიერებას სხვის უბედურობაზედ არ ამყარებდეს?!.

არის ისეთი „ძმობა“, რომ კაცის პატიოსნურ და სინიდისიერ შრომას, გამრჯელობას და მეცადინეობას ყველა პატიოსნად ეპყრობოდეს და წინ არაფერს ეღობებოდეს!..

ცხრამეტ საუკუნის წინად იესო ქრისტემ გვიქადაგა და მცნება მოგვცა:

ა) „გიყვარდეს მოყვასი შენი, ვითარცა თავი ოცისი“

ბ) „მიუტევე შეცოდებანი თვისნი..“

გ) „იყავით უმანკონი, ვითარცა მტრედი“...

უბედურება იმაშია, რომ ცხრამეტი საუკუნე გავიდა მას შემდეგ, რაც ძმობაზე, სიყვარულზე გვიქადაგა. ცხრამეტი ასი წელიწადი გავიდა, რაც ქრისტიანობა დამყარდა, მაგრამ ქრისტიანებში

ქრისტიანობა არ განხორციელებულა. სიძულვილი, შურის-ძიება, უთანხმოება, ამპარტავენობა, უკადრისობა, ანგართმოყვარეობა, ორპირობა, ლალატი, მლიქვენობა, დაჩაგვრვა, ძალმომრეობა, ლოთობა, მრუშობა ვგონებ ქრისტიანებში უფრო გავცელებულია, ვიდრე ზოგიერთ სხვა სარწმუნოების მექონე ხალხში, მაგ. იაპონელები ან ჩინელები, როგორც გამიგია, უფრო სინიდისიერნი და პატიოსანნი არიან, ვიდრე ქრისტიანები. რათა? რა არის მიზეზი?

აღბად ისაა, რომ იგინი ზნეობრიულად არიან განვითარებულნი?

და თუ თქვენ, ჩემო შვილო, გინდათ ატაროთ დროში „სამებისა“ — ძმობა-ერთობა — თავისუფლებისა; გინდათ ატაროთ დროში სიმართლისა და პატიოსანებისა, მაშინ საჭიროა, როგორც ზემოდ გითხარი, ზნეობრიული განვითარებაც, ესე იგი ზემოდ ჩამოთვლილ ზნეობრიულ ნაკლულეფანებათა დათრგუნვა.

აბა, კიდევ გეტყვი, ჩემო შვილი, შენ ჩაიხედე შენის სულის სარკეში და მითხარი: ხომ არის შენში ის ზნეობრიული ნაკლულეფანებათაგანი, რომლებიც ზემოდ ჩამოვთვალე? თუ არის, მითხარი: გიზრუნვია როისმე, რომ გაისწორო, ან აღმოგებრა იგი შენის ბუნებიდგან? შვილი ჩაფიქრდა, კარგა ხანს ხმა არ ამოიღო.

მამამ დააბოლავა: თუ თუთიყუშივით უაზროდ, უმნიშვნელოდ წარამარა იყვირეთ: გაუმარჯოს ძმო-

ბას, ერთობას და თავისუფლებას, მერწმუნე ყვი-
რილით და ცარიელი სიტყვების რახა-რუხით არც
არა გაკეთებულა და არც არა გაკეთდება რა. კერ-
ძოდ შენ, ჩემო შვილო, და შენი ამქრები თუ
ზნეობრიულად არ განსპეტაკდებით, ნუ გექნებათ
იმედი, რომ მომავალში თქვენ სასარგებლო წევრე-
ბად შეიქმნეთ ოჯახისა და სამშობლოსთვის.

მასწავლებელი ანდრია სიმ. ბენაშვილი.

1907 წ. 1 დეკ.

